

· XIX ·

СНЕЖНА КРАЉИЦА

Бајка у седам прича

ПРВА ПРИЧА

О огледалу и његовим комадићима

Ево, почињемо! Када будемо дошли до краја наше приче, знаћемо више но што сада знамо. Па чујмо!

Био једном неки зао дух, један од најгорих; сам ђаво! Једног дана беше нарочито добро расположен па измајсториса такво огледало у којем се све добро и лепо што се у њему огледало потпуно расплињавало и губило, а оно што не ваља и што је ружно, истицало се још изразитије и постајало још ружније. Најлепши предели у природи изгледали су у том огледалу као какав обарени спанаћ; а најлепши људи – као ругобе, или би изгледало да дубе на глави, а трупа уопште немају. Лица у том огледалу бежу тако искривљена да их је било немогуће препознати; онај ко је на лицу имао пегу, могао је бити сигуран да ће му она прекрити цео нос и образе.

А ђаво сматраше да је то веома забавно. Чим би се у глави каква човека јавила нека честита, добра мисао, његово би се лице у огледалу одмах искривљавало, а ђаво би се грохотом смејао уживајући у свом проналаску!

Сви ђаволови ученици – јер ђаво имађаше своју школу – распредаху и десно и лево како се десило чудо; сматрали су да ће тек сад моћи да се сазна како уистину изгледа свет и какви су људи. На све стране су трчали с огледалом и најзад не беше ниједног човека, ниједне земље који се у њему нису одсликали у искривљеном облику.

Паде им на памет да полете на небо па да направе смејурију на рачун анђела и самог творца. И што су више летели

с огледалом према небу, то им се оно све више кривило и грчило, тако да једва могаху да га задрже. Летели су све више и више, све ближе анђелима и богу, и тада се огледало одједном затресе тако страшно да им испаде из руку и паде на земљу, где се распрсну у парам-парчад, у милионе и милионе комадића.

Али сада тек настаде права несрећа, још већа него пре јер су се многи комадићи што су били мањи од зрна песка сад разлетели по белом свету; и кад би неким људима таква честица пала у око као трун, тамо би и остала, али онда су ти људи све око себе видели наопачке, или су опажали само оно што је у том предмету лоше и искривљено, јер је свако одломљено парче имало исте особине као и цело огледало. Неким људима ови комадићи су упадали дубоко у срце, и тада би се дешавало нешто ужасно: срце би постајало као комад леда!

А било је међу тим одломцима и већих комада, тако да су неки од њих начинили прозорска окна, али кроз њих није ваљало гледати своје пријатеље. Други су ове комаде употребљавали као стакла за наочари – и онда, ако би људи натакли на нос такве наочари тешко да би добро видели и правилно судили свету.

А злодух се тако грохотом смејао да му се сав трбух тресао, што је њега пријатно голицало.

А у ваздуху су и даље летеле ситне честице огледала, па почујмо шта ће се сада збити!

ДРУГА ПРИЧА
Дечак и девојчица

У великом граду има толико кућа и толико људи, па нема места да може свако имати свој макар и најмањи вртић, и зато већина људи мора да се задовољи саксијом са цвећем – дакле, у томе граду живело је двоје сиромашне деце која имађаху врт, али ипак мало већи од саксије.

Нису били брат и сестра, али су се волели као да то јесу. Њихови родитељи живели су у двома наспрамним кућама подељеним уском улицицом, а станови им беху на мансардама*; кровови ових кућа готово су се међусобно додиривали; одмах поред олука на свакоме од ових кровова видео се мали прозор; довољно је било да прекорачиш олуку и већ би могао да се нађеш крај суседског прозора.

И једна и друга породица држала је под прозором дрвени сандук у којем су садили корисно поврће и мале жбунове руже. Једном њиховим родитељима паде на памет да сандуке поставе преко олука, слева и здесна, тако да сезаху од једног до другог прозора готово као да су две леје. Из сандука су се спуштале лозице грашка, а ружини су жбунови пустили дуге гранчице које су се виле и преплитале око прозора; деловало је то готово као мали славолук од зеленила и цвећа.

Пошто сандуци беху високи, а и беше им познато и да се на њих не смеју пењати, родитељи дозвољаваху деци да прелазе једно другоме, па би она села на своје клупице под ружиним жбуњем и лепо би се играла.

* Мансарда — поткровље уређено за становање.

Зими би им се то задовољство прекраћивало, прозори су им често бивали потпуно замрзнути; али тада би деца грејала на пећи бакрењаке и стављала их на замрзнута окна, тако би се стварала на стаклу дивна рупица за гледање, округла, тако округла; кроз те рупице је и са једног и са другог прозора гледало по једно мило и драго око, иза једног прозора дечак, иза другог девојчица. Дечак се звао Кај, а девојчица Герда. Лети је био довољан један корак па да буду заједно, али зими би морали да силазе низ толике степенице и опет да се пењу уз друге; а напољу је вејао снег.

— То су ројеви белих пчела! — говорила је стара бака.

— Имају ли и матицу, своју краљицу? — упита дечак, пошто знађаше да праве пчеле имају краљицу.

— Наравно да имају! — рече бака. — Она је тамо где је рој најгушћи. Већа је од других и на земљи никад не мирује, него одлеће враћајући се у црне облаке. Понекад у зимским ноћима прелеће кроз градске улице и завирује

у све прозоре, и тада се ови прозори тако замрзавају као да су покривени необичним цвећем.

— Да, то смо видели! — рекла би деца, и вероваху сада да је то истина.

— Може ли снежна краљица да долети к нама? — упита девојчица.

— Нека само покуша! — рече дечак. — Ставићу је на топлу пећ, па ће се растопити!

Али бака га помилова по глави и поче да прича друге бајке.

Увече мали Кај беше већ код куће и спремаше се да пође на спавање. Тада се попе на клупицу крај прозора и погледа кроз рупицу на окну. Напољу је управо вејало, падале су снежне пахуљице, и једна од њих, највећа, застаде на рубу сандука за цвеће; расла је све више и више, док се није претворила у жену обучену у најтањи бели вео, као изаткан из милиона звездастих пахуљица. Била је лепа и нежна, али сва од леда, од блештавог, сјајнобелог леда, а ипак жива; очи јој гледаху као две сјајне звезде, али у њима не беше мира ни кроткости. Она климну главом према прозору и махну руком. Дечак се уплаши и скочи са столице; и тада му се учини да је поред прозора пролетела велика птица.

Следећег дана беше јак мраз, али потом мало ојужи, а онда стиже и пролеће. Засја сунце, појави се зеленило, ластавице почеше да вију гнезда, отворише се прозори, и деца поново сеђаху у своме вртићу поред олука, високо, изнад свих спратова.

Тога лета руже су обилато цветале. Девојчица је научила псалам у којем беше речи и о ружама. Кад би се она сетила својих ружа, тада би запевала псалам дечаку, а он би је тихо пратио:

*Ружа цветаша, а када прецветаша,
Чекај празник Божјега дејаша.*

Деца певаху држећи се за руке, љубљаху руже; гледајући сјај сунца разговараху с њим, јер им се чињаше да с њега на њих гледа сам младенац Христ. Ах, какво беше дивно то лето и како им беше пријатно да седе под жбуњем мирисних ружа, које су цветале као да ће цветати вечно!

Кај и Герда седели су и прелиставали књигу са сликама, пуну животиња и птица. Уто часовник на високом црквеном торњу изби пет часова, а Кај повика:

— Јао, нешто ме убоде у срце! А сад ми нешто упаде у око!

Девојчица му стави руку око врата, а дечак трепташе очима, али је изгледало као да у оку ничега не беше.

— Мора да је већ испало! — закључи дечак.

Али, богме, није. То беше управо један од оних комадића стакла у које се распрснуло ђавоље огледало, а у којем се као што знамо, све велико и добро видело као ниско и ружно, а све што је било ружно и зло одмах истичало још више и изразитије. Јадни Кај! Честица оваквог стакла упала је и у његово срце, које ће се ускоро претворити у комад леда. Сада је престао бол, не осећа га више, али му је честица стакла остала у срцу.

— Зашто плачеш — упита девојчицу. — Тако си ружна кад плачеш! Мене нимало не боли!

Онда опет повика:

— Гле, ону ружу изједа црв! А ова се сасвим искривила. У ствари, ове су руже ружне. Исто као и сандуци у којима расту!

И ударивши ногом у сандук, он сломи две руже.

— Кај, шта радиш! — повика девојчица.

А он, опазивши колико се уплашила, намерно откину још једну ружу, и, оставивши милу Герду саму, ускочи кроз прозор у своју собу.

Када би касније девојчица долазила к њему с књигом са сликама, дечак је говорио како је то добро за децу у колевци; а када би бака причала бајке, он је увек имао нешто да им приговори. Или би стао иза баке, ставио на

нос њене наочари и ругао јој се опонашајући њен глас; умео је тако сјајно да подражава сироту жену да би се тада сви смејали.

Убрзо је научио да опонаша у говору и ходу све људе из улице. Био је кадар да покаже све што је у њима било необично и ружно, а људи би говорили:

— Тај дечак има главу!

А свему је узрок била она честица стакла што му је упала у око, а и у срце. Зато се он ругао чак и малој Герди, која је њега свим срцем волела.

Његове игре сада су се потпуно промениле, постале су некако мудре.

Једног зимског дана кад падаше снег, он узне велико повећало, а истури рукав напоље да се ухвати која пахуљица.

— Погледај кроз стакло, Герда! — рече.

А под стаклом се свака снежна пахуља увећавала и изгледала је као лепи цвет или шестокрака звезда. Било их је заиста лепо видети.

— Видиш како уметнички изгледају! — говораше Кај. — То је много занимљивије од правих ружа. И како су савршене, ниједне мане! Ах, само кад се не би топиле!

Убрзо потом Кај, с великим рукавицама и малим санкама на леђима, дође и викну Герди на ухо:

— Дозволили су ми да идем на велики трг да се санкам са другом децом!

И отрча.

Тамо би на тргу смелији дечаци привезали своје санке за сељачке санке и на тај начин се возили већи део пута. То беше право весеље! А кад игра беше у највећем жеку, најбоље велике санке обојене потпуно бело, а у њима сећаше неко умотан у бело крзно и са белом шубаром на глави. Санке начинише два круга на тргу, а Кај брзо привеза за њих своје санке и повезе се за њима.

Санке су јуриле све брже и брже, затим скренуше с трга у најближу улицицу. Особа која је седела у санкама окренула се, климнула Кају пријатељски главом, као да

се одавно познају; сваки пут када би дечак хтео да одрешу своје санке, особа би му поново пријатељски климнула главом, и Кај би наставио да се вози. Извезоше се ван градске капије, а снег поче тако да сипа да дечак, возећи се даље, не могаше више да види ни прст пред носом. Он пожури да пусти уже својих санки да би се ослободио великих које су га вукле, али то не поможе, његове санке биле су чврсто везане за велике и јуриле су напред као ветар. Тада он поче гласно да виче, али нико га не чу, снег падаше, а санке само летијаху. С времена на време одскакале би као да су прелазиле преко каквих ровова или ограда. Кај се беше веома уплашио, хтеде да изговори молитву, али на ум му је, као за инат, падала само велика таблица множења.

Снежне латице постајале су све веће и веће, док на крају не постадоше крупне као велике беле кокоши. Одједном се пахуље размакнуше, велике санке стадоше, и особа која се у њима возила усправи се — и њено крзно и капа беху од самог снега. Показа се да је то висока и витка жена, заслепљујуће бела — снежна краљица!

— Превалили смо добар пут! — рече. — Али зашто да се смрзаваш? Увуци се у моју медвеђу бунду!

Стави га у санке поред себе и умота крзном, а он се осећаше као да је упао у снежни смет.

— Је ли ти још хладно? — упита и пољуби га у чело.

Пољубац беше хладнији од леда, а хладноћа Каја проже до самог срца, које већ и онако беше допола залеђено; њему се учини као да ће умрети, али то га одмах прође јер се убрзо поче осећати сасвим добро; више га није мучила хладноћа.

— Моје санке! Не заборави моје санке! — сети се Кај коме прва помисао беху санке.

А његове санке беху привезане за једну од белих кокошију која је јурила носећи их на леђима. Снежна краљица пољуби Каја још једном, а он тада заборави и малу Герду и баку и све код куће.

— Више те нећу љубити — рече она — јер би те моји пољупци усмртили!

Кај је погледа; била је веома лепа; није могао да замисли мудрије и лепше лице; сада му више није изгледала да је сва од леда, као оно кад ју је видео пред прозором и кад му је махнула руком: у његовим очима она је била савршенство, и више је се није бојао. Рече јој како уме напамет да рачуна, и то чак с разломцима, да зна колико свака земља има квадратних километара и колико јој је становништво; а она се стално осмехиваше; тада дечак помисли да, у ствари, зна веома мало, и загледа се у велико бело пространство.

Снежна краљица летела је с њим високо изнад црних облака, а ветар је хучао и завијао као да пева старе песме.

Летели су изнад шума и језера, изнад мора и копна; далеко под њима фијукао је хладни ветар, завијали су курјаци, искрио се снег, а изнад њих су летеле и грактале вране, док је изнад свега на висини сјао месец, велики и светао, а Кај га је гледао сву дугу, дугу зимску ноћ.

Преко дана је, пак, спавао крај ногу снежне краљице.

ТРЕЋА ПРИЧА

Цвећњак жене која је умела да врача

Али шта је било с малом Гердом од онда откад се Кај није вратио? Где се дечак могао изгубити? То нико није знао. Дечаци су испричали само да су видели кад је своје мале санке привезао за једне велике, дивне санке које су пролетеле улицом и одјуриле ван градске капије. Али нико није знао где би сад дечак могао бити.

За њим је проливено много суза. Дуго је плакала и мала Герда. Потом закључише да мора да је умро, да се утопио у реци која је пловила поред града. О, како беху дуги ти мрачни зимски дани!

Док најзад не стиже пролеће и не грану сунце.

— Кај је умро и нема га! — рече мала Герда.

— Не верујем — одговори сунчев зрак.

— Умро је, нема га више — појада се Герда ластавицама.

— Не верујемо у то — рекоше птице.

И на крају и мала Герда престаде у то да верује.

— Обућу своје нове црвене ципелице — рече једног јутра. — Кај их још није видео. Поћи ћу до реке и упитаћу је за њега.

Било је рано јутро, тек освит; Герда пољуби баку која је још спавала, обу црвене ципелице и прође сасвим сама кроз градску капију и упути се право према реци.

— Је ли истина — упита она реку — да си узела мога малог друга с којим се играм? Поклонићу ти своје црвене ципелице ако ми га вратиш!

И учини јој се да је таласи тако чудновато гледају; она тада изу своје црвене ципелице, најдраже од свега што је имала, и баци их у реку. Али оне падоше сасвим поред обале и таласи их избацише натраг на песак, као да река Герди, пошто јој није могла вратити Каја, не хтеде да узме оно најдраже што је девојчица имала. Девојчици се учини да их није бацила довољно далеко, па уђе у чамац који

стајаше у трсци, пређе на предњи крај чамца и поново баци ципеле у воду. Али се чамац, како није био чврсто привезан, због Гердиних покрета заљуља и одби од обале. Герда то опази па похита да искочи на обалу, али док је дошла на задњи крај чамца, он се већ беше прилично отиснуо од обале и почео све брже да клизи низ воду.

Мала Герда се тада уплаши и поче да плаче, али нико је не чу осим врабаца, а они не могаху да је пренесу на обалу, већ само летијаху дуж обале и чирикаху тако као да жељаху да је утеше:

— Цив-цив! Ми смо ту, ми смо ту!

А струја је даље носила чамац; мала Герда седела је уплашено у чамцу, а на ногама је имала само чарапе. Црвене ципелице пливале су за њом, али не могаху да стигну чамац који је све више одмицао.

На обалама дуж реке било је одиста прелепо; расло је свуда лепо цвеће, било је старог дрвећа, зелених падина на којима су пасле овце и краве, али нигде да видиш човека.

„А можда ме река носи малом Кају?“ помисли Герда, и на ту мисао се разведри. Пређе на предњи крај чамца, па је сатима и сатима уживала посматрајући лепе зелене обале.

Али онда стиже до великог вишњика у којем беше колиба са чудесно лепим црвеним и плавим прозорима и сламнатим кровом; пред колибом су стајала два дрвена војника који су држали пушку у знак поздрава свима што би пловили поред њих.

Герда им викну јер мишљаше да су живи, а они јој се, разуме се, не одазваше. Она доплови сасвим близу њих, водена струја понела је сада чамац скоро до саме обале.

Герда викну још гласније и тада из куће изиђе стара, стара жена, која се ослањаше на кукасти штап; на глави је имала велики сламни шешир, исликан најлепшим цвећем.

— Ах, јадно дете! — рече старица. — Како си само доспела на ту велику, брзу реку и остиснула се тако далеко у свет?

И старица сиђе до воде, закачи својим штапом чамац, привуче га на обалу и извади из њега малу Герду.

А Герда беше задовољна што је опет на сувом, само што се помало прибојаваше ове непознате старе жене.

— Ходи, испричај ми ко си и како си овамо доспела! — рече жена.

И Герда јој све исприча; а старица непрестано климаше главом и понављаше:

— Хм! Хм!

А кад Герда доврши причу и упита је да није видела малог Каја, жена одговори да туда још није пролазио, али да сигурно мора наићи. Герда не треба да тугује, него боље да проба њене вишње и да ужива разгледајући њено цвеће, које је лепше од свих књига са сликама, а уз то сваки од ових цветова уме да исприча бајку. Старица узе Герду за руку и поведе је у колибу, па закључа врата.

Прозори беху подишнути високо, а имали су окна црвена, плава и жута; дневна светлост падала је тако кроз ова окна да се дивно преливала у свим бојама, а на столу су се црвенеле најлепше вишње и Герда је јела колико год је могла, било јој је то дозвољено. Док је она јела вишње, старица јој је чешљала косу златним чешљем, и коса јој се свијала у увојке, окружујући ореолом њено мило округло лице, свеже и румено попут руже.

— Одавно сам већ желела да имам овакву милу девојчицу! — рече старица. — Видећеш како ћемо се ми слагати и како ће нам бити лепо!

И док је чешљала косу мале Герде, девојчица све више заборављаше на свога малог друга јер је старица умела да врача; није била зла вештица, већ је само помало врачала, ради свог задовољства; и тако је жарко желела да задржи малу Герду. Стога је пошла у врт и штапом дотакла сваки

ружин жбун, и они, чак и они који су најлепше цветали, пропалоше дубоко у црну земљу и нико не би никад ни помислио да су ту могле расти руже. Старица се бојала да ће се Герда, ако види руже, сетити својих ружа и малога Каја, па ће онда побећи од ње. После тога старица поведе Герду у врт. О, како је тамо мирисало и како је било лепо! Све могуће цвеће, какво се само замислити може и које расте у свако доба године, овде је величанствено цветало. Ниједна књига са сликама не би могла бити шаренија и лепша. Герда је скакала од радости и играла се све док сунце не клону према западу, под високим вишњама, а потом леже у диван креветац с црвеним свиленим јастуцима на којима беху извезене љубичице, па заспа и сниваше дивне сне, као краљица на дан венчања.

Следећег дана могла је поново да се игра с цвећем на топлим сунчевим зрацима. Герда је већ познавала сваки цвет и мада је онде било свакојаког цвећа, њој се ипак чињаше да једнога цвета нема, само не могаше да се сети којег.

Једнога дана сеђаше она и посматраше старичин шешир, исликан цвећем. Најлепша међу цвећем беше ружа. Старица беше заборавила да је уклони са шешира онда кад је друге живе руже закопала у земљу. Тако обично бива кад је човек расејан.

— Шта?! — повика Герда. — Зар овде нема ружа?

И скочи међу леје да их потражи.

Тражи овде, тражи онде, нигде их не нађе.

Девојчица тад седе међу леје и расплака се; њене вреле сузе падоше баш на оно место где беше закопано ружино дрвце, и када сузе оросише зељу, дрвце шикну из земље, исто онако у цвету какво беше кад је нестало у земљи. Герда загрли ружин жбун и поче да љуби руже и тада се сети дивних ружа код куће и с њима се сети и малога Каја.

— Ах, како сам се овде уседела! — рече девојчица. — Та ја сам пошла да тражим Каја. Не знате ли можда где

је он? — упита руже. — Да ли мислите да је умро, да га више нема?

— Није умро — одговорише руже. — Јер ми смо биле у земљи, тамо су сви мртви, али Каја није међу њима било!

— Много вам хвала! — рече мала Герда и упути се другом цвећу. Загледала би у сваки цветак и питала:

— Знаш ли ти можда где је мали Кај?

Али цветови су расли на сунцу и сваки од њих је сањао своју бајку или причу, мала Герда их се много наслушала, али ни у једној од њих није било ни речи о Кају.

Шта је испричао ватрено црвени љиљан?

— Чујеш ли добош? Бум, бум! Само два једнолична тона: Бум, бум! Чуј како наричу жене, чуј повике жреца! У дугом, црвеном плашту стоји на ломачи индијска удовица. Пламенови лижу око ње и њеног умрлог мужа, али жена покојног Индуса мисли на живога, на онога који стоји са осталима поред ломаче, на онога чије очи пале жешће него пламен, на онога чији ватрени погледи жешће сажижу њено срце него пламенови који ће њено тело убрзо претворити у пепео. Зар пламен срца може да умре у пламену ломаче?

— Ништа од тога не разумем! — рече мала Герда.

— То је моја бајка! — одговори ватрено црвени љиљан.

А шта је испричао ладолеж?

— Над уском планинском стазом надвио се древни замак. Старе мрке зидине покривене су густим бршљаном, лист поред листа обавија балкон; тамо стоји дивна девојка, нагиње се преко ограде и гледа доле на пут. Ни ружа што се повија на грани није лепша од ње, ни цветак јабуке, кад га ветар понесе, не лебди у ваздуху тако лако као она; како благо шушти мека свила на њој! „Зар он неће доћи?“

— Мислиш на Каја? — упита мала Герда.

— Причам само своју бајку, свој сан! — одговара ладолеж.

Шта је испричала мала висибоба?

— Између дрвећа виси на конопцима даска; то је љуљашка. Две дивне девојчице, у хаљинама белим као снег и са дугим, лепршавим зеленим тракама на шеширима седе и љуљају се; брат је старији од њих, он стоји усправно на љуљашци, а руку је обавио конопцем да би се чвршће држао пошто у једној руци држи посуду, а у другој белу цевчицу и пушта сапунске мехуре; љуљашка се љуља, сапунски мехурићи лете, последњи, сав у дивним дугиним бојама, још виси на цевчици и њише се на ветру; љуљашка се љуља; мало црно псетанце, лако као сапунски мехур, диже се на задње шапе и хоће да се погне на љуљашку; љуљашка се диже, псетанце пада, кевће, љути се; деца га раздражују, мехурићи се распрскавају... Даска што се љуља, нестална слика пенастих мехурића — то је моја песма.

— Не кажем да није лепо то што причаш, али говориш тако тужно, а уопште не спомињеш малог Каја!

Шта су говорили зумбули?

— Биле једном три сестре, прозирне и нежне; једна је имала хаљину црвену, друга плаву, а трећа белу! Играле су држећи се за руке, покрај тихог језера, на месечини.. Нису то биле виле него деца. У ваздуху се разлио сладак мирис, а девојке се изгубише у шуми. Онда мирис поста још јачи, још слађи — а из густе шуме испловише три мртвачка ковчега и заплочише језером, у ковчезима лежаху три лепотице. Креснице* круже око њих, светлуцајући као ситне свећице. Да ли девојке спавају, или су умрле? Мирис цвећа каже да су умрле. Вечерње звоно одзвања им посмртну песму!

— Страшно сте ме растужили! — рече мала Герда. — Миришете тако снажно да морам мислити на мртве девојке. А зар је мали Кај заиста умро? Руже су биле под земљом, оне кажу да није.

— Бим-бом! — зазвонише зумбулова звонца.

— Ми не звонимо над малим Кајем, ми њега и не познајемо; ми само певамо своју песму, једину коју знамо.

* Кресница — свитац (инсект чији задњи део тела ноћу светли).

И Герда пође маслачку који је светлео у блиставом зеленом лишћу.

— Ти мало, јарко сунце! — рече Герда. — Реци ми знаш ли где бих могла да нађем свога друга с којим сам проводила време у игри?

А маслачак заблиста тако лепо и погледа девојчицу. Какву ли ће јој песмицу отпевати? Авај, ни у тој песми не беше речи о Кају!

— У малом дворишту на први пролећни дан засјало топло божје сунце; зраци су клизили по белом зиду суседне куће, а одмах поред зида израсли су први жути цветићи, блештећи као злато на топлим сунчевим зрацима; бака изишла на двориште и села на клупу; унука, лепа, сиромашна служавка, враћа се из кратке посете и љуби баку. Девојчин пољубац вреднији је од злата, јер он долази право од срца. Злато на њеним уснама, злато у њеном срцу, злато на небу у јутарњем часу! То је моја кратка бајка — рече маслачак.

— Јадна моја стара бака! — уздахну Герда. — Сигурно сада чезне за мном и брине због мене и малог Каја. Али ускоро ћу се вратити кући и довешћу га са собом. Видим да немам зашто да испитујем цвеће, сваки цвет зна само своју бајку, а мени не даје никаква упутства.

И она придиже сукњицу да би брже трчала; али нарцис је удари по нози када је преко њега прескакала, те она застаде, погледа витки цвет и наже се над њим:

— Можда ти нешто знаш?

Шта јој рече нарцис?

— Видим самога себе! Видим самога себе! О, како миришем! Горе у малој собици у поткровљу стоји полуодевена мала играчица, стоји на једној нози, па на обе, гази ногама цео свет, једино што је она пука обмана очију. Из чајника сипа воду на стезник који држи у рукама. Чистота је лепа. Бела хаљина виси на клину, и она је опрана у чајнику и сада се суши на крову. Играчица облачи хаљину, око вра-

га ставља ешарпу* шафранове боје*, па њена хаљина блешти још снежнијом белином. Опет се једна нога диже увис. Гледај како се она врти на једној ноzi! Видим самога себе, видим самога себе!

— То ме се не тиче! — рече Герда. — Зашто ми то причаш?

И отрча на крај врта.

Вратнице беху закључане, али девојка продрма зарђалу кваку, и тада вратнице одскочише и мала Герда потрча боса у далеки свет. Осврнула се три пута, али никога иза ње није било; на крају није могла више да трчи и села је на велики камен. Кад је погледала око себе, схватила је да је лето већ прошло, била је позна јесен, што она уопште није била опазила док је била тамо, у великом врту, где је било толико сунца и где је цвеће цветало у свим годишњим добима.

— Боже мој, колико сам дуго остала! — рече мала Герда. — Ево, већ је јесен. Сад не смем више одуговлачити! Устаде да крене даље.

О, како су оболеле и уморне биле њене ножице! Унаоколо беше хладно и празно. Издужени врбови листићи сасвим су пожутели, магла је застала на њима у крупним капљама које су клизиле на земљу. Само је трњина била покривена плодовима, и то тако опорим да су од њих трнула уста.

О, како сиво и тужно беше у далеком свету!

ЧЕТВРТА ПРИЧА

Принц и принцеза

Герда мораде опет мало да отпочине. Наспрам места где је седела слете на снег велики гавран гледао је девојчицу и вртео главом.

— Кра-кра! — рече. — Бар дан, бар дан!

228

* Ешарпа — широка трака која се носи косо преко груди или око врата.

* Шафран — луковичаста биљка из јужних крајева љубичастог цвета, суши се и меље, служи као зачин, лек или боја.

Боље није умео да говори, али осетио је наклоност према малој девојчици и упитао је куда иде тако сама по белом свету? Реч „сама“ мала Герда је врло добро разумела, и осетила у целости њено значење. Зато исприча гаврану цео свој живот, све што је доживела, и упита га није ли видео Каја. А гавран замишљено климну главом и рече:

— Може бити! Може бити!

— Одиста? — упита девојчица и поче гаврана тако да љуби да га готово угуши.

— Полако, полако! — рече гавран. — Мислим да би то могао бити мали Кај! Али он те је сигурно заборавио поред принцезе.

— Зар он живи код принцезе? — упита Герда.

— Да, слушај — рече гавран. — Али биће ми тешко да говорим твојим језиком. Да ли ти разумеш гаврански језик? Лакше би ми било да испричам.

— Не, нисам га учила — рече Герда. — Али моја бака зна тај језик, она зна и тајни дечји говор. О, да сам га бар научила!

— Не смета — нато ће гавран. — Испричаћу како умем, али неће то бити добро испричано!

И поче да приповеда оно што је видео.

— У земљи у којој се сад налазимо живи принцеза која је тако неисказано мудра као да је прочитала све новине на свету, а потом заборавила све што је прочитала — ето, како је мудра. Сад седи на престолу, али то, чини се, није баш пријатно; и она поче да певуши овакву песму:

*Што се ја, што се ја
Не бих млада угала?*

„Одиста, то је добра мисао“ помисли принцеза, и одлучи да се уда за таквога који би био кадар да одговори на питања која му се поставе, а не за таквога који само стоји и отмено изгледа, јер је то досадно. И принцеза позва све дворске даме, а када чуше о чему је реч, обрадоваше се.

229

142

— То нам се необично допада — рекоше. — Баш смо недавно о томе мислили!

— Можеш ми веровати да је истина све што ти говорим — додаде гавран. — Имам у двору вереницу, која је припитомљена и која слободно одлази у двор, па ми је она све то испричала.

Вереница је такође била гавранског рода, јер свој увек тежи своме, па и гавран гавраници!

— Тога дана новине изиђоше са оквиром од срдаца и са принцезиним потписом. Објављено је да сваки младић добра изгледа може да дође у двор и да разговара с принцезом, а онај који се тамо буде умео понашати као у својој кући и буде најмудрије говорио, постаће принцезин муж.

Веруј ми, говорим ти чисту истину, као што ме овде видиш!

И тако, нагрну мноштво света, настаде стиска и гужва, али нико не имаде среће ни првог ни другог дана. Сви су лепо знали говорити док су били са осталима на улици, али како би прекорачили дворски праг губили су главу чим би угледали гардисте у сребру, лакеје у злату на степеницама, и велике осветљене дворане. А шта тек да се каже када би ступили пред престо на којем је седела принцеза! Не би умели ништа да кажу, сем последње речи коју би она изговорила, а њој до тог понављања ама уопште не беше стало! Чинило се као да се свима одузео језик, као да су били опијени, али чим би се нашли напољу — опет би им се вратио дар говора. Од градске капије па до двора стајала је већ читава и дугачка поворка. Био сам тамо да их погледам — додаде гавран. — Осећали су глад и жеђ, али у двору им не би дали ни чашу воде. Додуше, неки паметнији понели су хлеба с маслацем, али то не би делили с другима, мислећи у себи: „Нека их, нек се нагладују, па их принцеза неће изабрати.“

— А Кај? Мали Кај?, — упита Герда. — Када је он дошао? Зар за свима осталима?

— Буди стрпљива! — рече гавран. — Одмах ћемо о томе! Било је то трећег дана. У двор је дошао дечак без коња и без кола, ишао је весело, очи су му блистале као твоје, имао је прекрасну дугу косу, али је био сиромашно обучен.

— То је био Кај! — обрадова се Герда. — Ах, најзад га нађох! — И затапша рукама.

— На леђима је имао малу торбу...

— Не, не, то беху његове санке. — примети Герда. — Нестао је са санкама!

— Може бити! — рече гавран. — Нисам баш тачно гледао. Али знам од своје припитомљене веренице како се кад је прошао кроз дворску капију и кад је угледао сребрне гардисте и лакеје у злату на степеницама није ни мало збунио, него им је климнуо главом и рекао:

„Како то мора да је досадно стајати тако на степеницама, боље да уђем унутра!“

Дворане су блештале од светла. Саветници и министри ступали су боси и разносили златне зделе — свечаније одиста не могоше бити. Ципеле овог дечака грозно су шкрипале, али он на то не обраћаше пажњу.

— То је сигурно био Кај! — ускликну Герда. — Знам да има нове ципеле; чула сам их у бакиној соби како су шкрипале!

— Да, заиста су шкрипале! — рече гавран. — Дечак је радосна израза на лицу пошао право пред принцезу која је седела на бисеру великом као точак преслице; све дворске даме са својим дворкињама и дворкињама дворкиња, и сви племићи са својим пажевима и перјаницима пажева, а и ови имађаху своје скутоноше — стајаху унаоколо, и што је који стајао ближе врата, то је охолије изгледао. А на слугиног слуге слугу, који увек носи папуче, ниси смео ни да погледаш, тако се охоло надуо и укипио у вратима!

— Мора да је то било страшно! — рече мала Герда. — А Кај је ипак освојио принцезу?

— Да нисам гавран и ја бих је освојио, без обзира на то што сам већ верен! Он је говорио добро као и ја кад

говорим гавранским језиком, знам то од своје припитомљене веренице. Био је слободан и мио, и уопште није био дошао ради тога да би се борио за њену руку, већ је дошао једино да чује принцезину мудрост; допала му се и он се њој исто тако допао!

— Да, то је сигурно био Кај — рече Герда. — Био је тако паметан да је умео да рачуна напамет и то с разломцима. Ох, хоћеш ли ме повести у двор?

— То је лако рећи — узврати гавран — али како то да учинимо? Поразговараћу о томе са својом припитомљеном вереницом; сигурно ће нас саветовати. Јер морам ти казати да такву малу девојчицу као што си ти никад не пуштају да уђе!

— А ипак ћу стићи тамо — рече Герда. — Када Кај чује да сам ја овде, одмах ће доћи и увешће ме.

— Сачекај ме поред ограда! — рече гавран, климну главом и одлете.

Тек када паде вече, гавран се врати.

— Кра-кра! — рече. — Много поздрава шаље ти моја вереница, а ево и земичке за тебе, узео сам је из кухиње, тамо их има доста, а ти си сигурно гладна. Сасвим је немогуће да уђеш у двор јер си боса, а сребрни гардисти и лакеји у злату неће те пропустити; али не плачи, некако ћемо ући. Моја вереница зна за мале задње степенице које воде у спаваће собе, и зна где се могу наћи кључеви!

И они уђоше у врт, у велику алеју где је са дрвећа опадало лишће; када се у двору једно за другим погасише светла, гавран уведе малу Герду према задњим вратима која беху одшкринута.

О, како је Гердино срце тукло од страха и чежње! Баш као да је хтела да учини некакво зло, а она је желела само да зна је ли оно био мали Кај. „Да, мора да је он“, и она замишљаше тако живо његове паметне очи, његову дугу косу, јасно виђаше његов осмех, као онда кад сеђаше с њом код куће под ружама. Сигурно ће се обрадовати кад

је види и кад чује колики је дуг пут превалила ради њега, кад сазна колико су се бринули сви код куће када се он није вратио! О, како се истовремено и бојала и радовала!

Беху већ на степеницама; на ормару је горела лампа; на средини на поду стајала је припитомљена гавраница, вртела главом на све стране и посматрала Герду, која је поцупнула у поклону, као што ју је научила бака.

— Мој вереник ми је испричао толико лепога о вама, госпођице! — рече припитомљена гавраница. — Повест вашег живота, како то зову, такође је веома дирљива. Узмите лампу, а ја ћу поћи напред. Поћи ћемо право напред, тако нећемо никога срести.

— Све ми се чини као да нам је неко за петама! — рече Герда.

Одиста, нешто поред њих шушну; као да сенке прелажу по зидовима, танконоги коњи с развихореном гривом, ловци, господа и госпође на коњима.

— То су само снови! — рече гавраница. — Долазе и позивају мисли принца и принцезе у лов; то је добро, јер ћете зато моћи боље да се у њих загледате док спавају. Али се надам да кад једном стекнете почаст, госпођице, нећете бити незахвални према нама!

— Зар је потребно о томе и говорити! — убаци гавран.

Уђоше у прву дворану са зидовима обложеним свилом с црвеним ружама; поред њих зашущкаше снови, али пролетеше тако брзо да Герда не стиже ни да види уважено друштво. Једна дворана беше величанственија од друге, заиста, имао је човек чему да се диви!

Најзад се нађоше у спаваћој соби. Таваница је подсећала на велику палму с лишћем од стакла, од скупоценог стакла, а на средини собе, на дебелом златном конопцу висиле су две постеле, свака као љиљан; једна беше бела и на њој лежаше принцеза, а друга црвена и тамо Герда мишљаше да ће наћи Каја. Она полако придиже једну од црвених латица и угледа смеђ затиљак. Да, то је Кај! Герда гласно викну његово име, држећи лампу одмах над

њим – снови поново нахрупише на коњима у собу, принц се пробуди, окрете главу и – то не беше мали Кај.

Принц је имао само потиљак сличан његовом; био је млад и леп. Из постеље која изгледаше као бели љиљан погледа принцеза и упита шта се десило. Тада мала Герда заплака и исприча цео свој случај и све што су за њу учинили гавранови.

— Ах, сиротице! — рекоше принц и принцеза, а онда похвалише гавранове, изјавише да се нимало не љуте на њих, само да то више не смеју чинити, а за ово ће их чак наградити.

— Желите ли да budete слободне птице? — упита принцеза. — Или више волите да имате стално место, као дворски гавранови, па да имате право на све кухињске отпатке?

Оба гаврана дубоко се поклонише и замолише за стално место; мислили су на старост, и изјавили:

— Добро је кад човек има нешто сигурно у старим годинама.

Принц устаде из постеље и уступи је Герди, тако беше добар према њој; нешто више за њу у том тренутку не би могао да учини. А она састави ручице и помисли: „Како су ипак добри сви људи и животиње!“ а потом склопи очи и дубоко заспа. Поново улетеше сви снови, донесоше санке на којима сеђаше Кај и он махаше њој руком; али то беше само сан, и зато нестаде чим се она пробудила.

Сутрадан је обукоше од главе до пета у свилу и кадифу. Понудише јој да остане у двору и да пријатно проводи време, али Герда затражи само да јој дају мала кола с једним коњићем и пар чизмица, јер је хтела опет да се упути у далеки свет да пронађе Каја.

Доби и чизмице и муф[❖]; дивно је обукоше, а кад дође час за полазак, чекаше на њу пред капијом нова новцата кочија од чистог злата, на њеним вратима грб принца и принцезе блисташе као звезда, кочијаш, слуге и предјачахи имађаху златне круне на главама. Лично принц и принцеза сами јој помогоше да седне у кочију и пожелеше јој много среће.

Гавран, који се у међувремену био венчао са својом припитомљеном вереницом, испрати Герду три миље. Питома гавраница стајаше на вратима и махаше крилима; није пошла да испрати Герду јер је патила од главобоље, и то одонда откад је добила стално место у двору и могла превише да једе.

Кочија је била дупке пуна слаткиша, а и под седиштем беше пуно воћа и колача.

— Збогом, збогом! — довикиваху принц и принцеза.

Мала Герда заплака, гавран такође. Тако превалише три миље. Тада се и гавран опрости с њом, па се растадоше тешка срца.

Гавран полете на дрво и поче јој махати црним крилима, све док могаше да види кочију, док му се она, сјајна као сунце, не изгуби из вида.

ПЕТА ПРИЧА

Мала разбојница

Путоваху кроз тамну шуму, а кочија блисташе као бакља. То тад паде у очи разбојницима, они то не могоше да пропусте.

— Злато, злато! — повикаше разбојници, па похватише коње за узде, побише јакаче, кочијаша и слуге, а малу Герду извукоше из кочије.

❖ Муф — крзнена кеса за загревање руку, са отворима са стране.

— Видиш како је угојена, дивна, као орасима кљукана! — рече стара разбојница, којој су на бради штрчале дуге оштре длаке, а густе обрве јој падаху на очи. — Биће укусна као мало, угојено јагње; ух, што ће бити гозба!

И потрже нож који тако блесну да Герди жмарци прођоше кроз тело.

— Јао! — наједном повика стара; њена мала, дивља и несносна кћерчица, коју ношаше на леђима, угризе је за ухо тако дивље и бесно да то беше милина. — Ти, проклето дерле! — повика мајка, и тако не стиже да убије Герду.

— Ја хоћу да се она са мном игра! — рече мала разбојница. — Нека ми да свој муф и дивну хаљину, и нека спава са мном у кревету!

И угризе мајку неколико пута тако да стара разбојница поскочи увис и поче да се врти округ; сви разбојници грохотом се насмејаше и повикаше:

— Гледајте је како игра са својим дерлетом!

— Хоћу да седнем у кочију! — рече мала разбојница, и, богме, спроведе своју вољу, јер беше веома размажена и тврдоглава.

И смести се поред Герде у кочији, а онда се провезоше преко пањева и жбуња, све дубље у шуму. Мала разбојница била је Гердиних година, али јача, шира у раменима и тамније коже. Очи јој беху црне и гледаху готово тужно. Она загрли Герду и рече јој:

— Она те неће заклати све док се ја на тебе не наљутим. Ти си, сигурно, нека принцеза?

— Нисам — одговори мала Герда, и исприча јој све што је доживела и колико воли малога Каја.

Разбојничка кћерчица погледа је сасвим озбиљно, заклима главом и напоследку проговори:

— Неће те заклати чак и ако се ја на тебе наљутим; у том случају радије ћу сама то учинити!

Онда обриса Герди очи, и увуче обе руке у дивни муф, који беше тако топао и мек.

Уто се кочија заустави: стигли су напред дворишта старог разбојничког замка — био је напруснут одозго до доле, а из пукотина му излетаху вране и гаврани. Велики булдози, који изгледаху тако као да ће сваког часа прогутати човека, скакаху високо, али ниједан не залаја, јер то беше забрањено.

У великој, старој, задимљеној просторији горела је на средини каменог пода велика ватра; дим се дизаше све до таванице сам себи тражећи излаз; изнад ватре је висио велики котлоу у којем се готовљаше супа, а на ражњу се пецијаху зечеви и кунџи.

— Мораћеш ноћас да спаваш поред мене, поред мојих малих животиња — рече мала разбојница.

Пошто им дадоше да једу и пију, оне онда пођоше заједно у угао, где беше прострta слама прекривена ћебадима. Високо на летвама и гредама беше стотинак голубова и чињаше се да спавају, али када девојчице уђоше, они се мало узнемирише.

— Сви су моји — рече мала разбојница и шчепала једнога који беше најближе, ухвати га за ноге и мало га протресе, тако да голуб залеприша крилима.

— Пољуби га — викну и удари Герду голубом по лицу.

— Тамо горе су шумски дивљаци — настави она и показа на цео ред летава иза којих у удубљењу сеђаху два голуба. — Морамо да их држимо затворене, то су гадови из шуме, и беже чим нису добро затворени.

— А ово ти је мој стари, драги Јеленко! — и она привуче за рогове ирваса, који је око врата имао сјајни бакарни обруч за који беше привезан. — И њега морамо да држимо везана, јер би и он одмах побегао. Свако вече голицам га по врату овим својим оштрим ножем, а он се тога смртно боји!

И она из пукотине у зиду извуче дуги нож и превуче га преко ирвасова врата; кад се једна животиња стаде бацати ногама, мала разбојница се поче смејати, и повуче Герду у кревет.

— Зар ћеш спавати држећи то поред себе? — упита Герда и уплашено погледа нож.

— Увек спавам с ножем — рече мала разбојница. — Никад се не зна шта може да се догоди. Али испричај ми још једном оно што си ми говорила о малом Кају, и због чега си пошла у далеки свет.

И Герда јој исприча све испочетка, а дивљи голубови што беху горе иза летава као у кавезу загукаше, док остали голубови спаваху.

Мала разбојница загрли Герду слободном руком, док у другој држаше нож, и заспа тако да се чујаше како дише; али Герда не могаде ока да склопи јер не знађаше да ли ће остати жива или ће је убити. Разбојници су седели око ватре, певали и пили, а стара се преврташе преко главе. О, како страшно беше за малу девојчицу да то посматра!

Уто шумски голубови загукаше:

— Гу-гу! Ми смо видели малог Каја. Бела кокош носила је његове санке, а он је седео у санкама снежне краљице; док ми сеђасмо у нашем гнезду, они се провезоше одмах изнад шуме. Духнула је на нас својим страшним дахом, те погинуше, сем нас двоје, сва младунчад. Гу-гу!

— Шта ви тамо горе говорите? — повика Герда. — Куда је то одлетела снежна краљица? Знате ли нешто о томе?

— Сигурно у Лапонију*, јер тамо влада вечити снег и лед. Упитај ирваса који стоји ту привезан.

— Тамо је вечни снег и лед, милина једна како је тамо лепо! — рече ирвас. — Тамо можеш слободно да скачеш преко великих, блештавих долина. Снежна краљица има тамо свој летњи шатор, али њен стални двор је горе, високо изнад Северног пола, на острву које се зове Шпицберген!

— О, Кају, мили мој Кају! — уздахну Герда.

— Лези сад мирно и спавај — рече јој мала разбојница — јер ћу те пробости ножем!

* Лапонија — подручје које се простире од севера Норвешке преко севера Шведске и Финске до полуострва Коле у Русији. Прекривена је снежним шумама и тундром.

Ујутро јој Герда исприча све што јој рекоше дивљи голубови, а мала разбојница пажљиво саслуша, а онда заврте главом и рече:

— Значи, тако? А знаш ли ти где је Лапонија? — упита ирваса.

— А ко ће знати ако не ја? — рече животиња, а очи јој засијаше. — Тамо сам се родио и одрастао, тамо сам скакао по снежним равницама!

— Онда чуј! — рече мала разбојница Герди. — Видиш да су сви наши мушкарци већ отишли, само је мајка код куће, а она ће ту и остати; она ће, нешто касније, уз доручак, мало да потегне из велике буклије,* па ће мало продремати, а ја ћу тада моћи нешто да учиним за тебе!

И скочи из кревета, те се баца мајци о врат, повуче је за браду и рече:

— Добро јутро, моја драга козо!

А мајка њој удари чвргу по носу, али такву да јој нос прво поцрвене па онда помодре, али све то беше из чисте љубави.

Пошто се мати напи из своје буклије и утону у дремеж, мала разбојница оде ирвасу па му рече:

— Радо бих те још који пут пошкакљала оштрим ножем по врату јер си тако забаван, али шта се може, одвезаћу те и помоћи ћу ти да стигнеш до своје Лапоније, само не смеш да штедиш ноге, него мораш ову девојчицу да однесеш у двор снежне краљице где живи њен друг с којим се играла. Сигурно си чуо шта је приповедала, јер је говорила доста гласно, а ти увек прислушкујеш!

Ирвас поскочи од радости. Разбојничка девојчица диже Герду на његова леђа, и беше толико предвидљива да је чврсто веза да не би пала, и још јој даде јастучић да јој буде меко.

— Ево, нека ти буде — рече. — Враћам ти твоје крзнене чизмице, јер ће бити хладно, али муф задржавам за себе

* Буклија — чутура, пљоска, пљоснати дрвени суд за ношење воде и пића.

пошто је много леп. Ваљда се нећеш смрзнати! Ево, узми велике рукавице моје мајке, досегнуће ти готово до лаката; стави их! Сада ти руке изгледају као руке моје одвратне мајке!

А Герда плакаше од радости.

— Не трпим кад неко цмиздри! — рече мала разбојница. — Управо сада би требало да си задовољна! Ево ти овде два хлеба и шунка, нећеш бити гладна!

И једно и друго привеза страга за северног јелена. Тада мала разбојница отвори врата, позва унутра све велике псе, затим пресече ножем улар* и рече ирвасу:

— Сад крећи, али пази на девојчицу!

А Герда испружи обе руке у великим рукавицама према разбојничкој девојци и рече:

— До виђења!

Тада северни јелен појури преко жбуња и камења, кроз велику шуму, преко мочвара и степа, тако брзо колико само могаше. Вуци су завијали, а гаврани грактали. У

* Улар — поводац, конопац око главе којим се коњ (у овом случају ирвас) води и везује.

ваздуху се зачу лако пуцкетање и небо се осу јаким црвенилом.

— Ево моје драге поларне светлости! — рече ирвас. — Гледај како блешти!

И потрча још брже, не заустављајући се ни дању ни ноћу; Герда поједе и хлеб и шунку и — стигоше у Лапонију!

ШЕСТА ПРИЧА

Лапонкиња и Финкиња

Зауставише се пред малом, сиромашном кућицом; кров јој се спушташе до земље, а врата беху тако ниска да су њени житељи морали пузити да би ушли и изишли. У кући не беше никога, сем старе Лапонкиње, која је, стојећи крај светиљке у којој је горело риблије уље, пржила рибу. Ирвас исприча целу Гердину повест, али најпре своју сопствену, пошто сматраше да је много важнија, а Герда се беше тако сва укочила од хладноће да не могаше да говори.

— О, сирочићи моји! — рече Лапонкиња. — Пред вама је још далек пут. Морате превалити још преко сто миља док не стигнете до Финмарка, где столује снежна краљица и где сваке вечери пали модру бенгалску ватру.® Написаћу вам неколико речи на сухом бакалару, јер немам хартије, па то предајте Финкињи, тамо на северу, а она ће вас моћи упутити боље него ја!

Тек кад се Герда угреја, наједе и напи, Лапонкиња написала на сухом бакалару неколико речи, па, препоручивши Герди да то добро чува, поново је привеза за северног јелена, који поново полете на пут.

Небо је поново било пуно пуцкетања и избацивало читаве стубове плаве поларне светлости. Тако стигоше у Финмарк и закуцаше Финкињи на димњак, јер она уопште не имађаше улазних врата.

® Бенгалска ватра — пиротехничка смеша за осветљавање чији је пламен обично у некој боји; свечана, јарка светиљка; бакља.

Унутра владаше таква врућина да и сама Финкиња ходаше готово гола; беше мала и веома прљава. Она одмах свуче са Герде хаљине, скину јој рукавице и чизмице, да јој не буде превруће, а ирвасу стави на главу комад леда, и тек онда прочита оно што беше написано на бакаларовој кожи; прочита три пута, тако да то научи напамет, па онда рибу убади у лонац, јер је могла да се поједе, а Финкиња ништа није расипала.

Ирвас јој најпре исприча све о себи, а потом цео Гердин случај, а Финкиња жмиркаше својим мудрим очима, али ништа не говораше.

— Ти си тако мудра! — рече ирвас. — Знам да умеш да свежеш све ветрове света једним конопцем; кад бродар одреши један чвор, добија повољан ветар; кад развеже други, духне оштар ветар; одреши ли трећи и четврти, дигне се таква бура да стабла чупа из корена; не би ли хтела овој девојчици да припремиш такав напиток да постане јача од дванаесторице људи, те да тако узмогне да победи снежну краљицу?

— Јача од дванаесторице људи? — упита Финкиња. — Зашто би њој то било потребно?

Онда приђе полици и скиде велики кожни свитак и разви га; тамо бежу исписана чудна слова. Финкиња поче да чита, и удуби се у читање тако да јој све зној капаше с чела.

Ирвас опет поче да се заузима за малу Герду, а Герда гледаше тако молећивим погледом, пуним суза, да Финкиња поче поново да жмирка својим паметним очима, па повуче ирваса у угао собе и поче му нешто шаптати, стављајући му на главу нови лед.

— Мали Кај је одиста код снежне краљице, има тамо све што му душа пожели и уверен је да је то најбоље место на свету, а то долази отуда што има у срцу честицу стакла и стаклену трунку у оку; треба му то извадити, јер иначе никад неће постати прави човек, и снежна краљица ће очувати над њим своју моћ.

— Али зар не бих могла Герди да дам тако нешто па да постане јача од свих?

— Не могу је учинити јачом но што већ јесте. Зар не видиш колика је у њој снага? Зар не видиш како њој морају да служе и људи и животиње, како је успела да прева-ли пола света боса? Не треба да мисли како смо јој ми дали снагу, нити ми можемо да јој је дамо; снага је у њеном милом, невином, детињем срцу. Ако она сама не успе да се пробије у двор снежне краљице и да Каја ослободи од крхотина стакла, ми јој ништа не можемо помоћи. На две миље одавде почиње врт снежне краљице, тамо можеш да однесеш девојчицу; постави је на снег поред великог жбуна пуног црвених бобица; и не оклевај дуго, већ пожури да се што пре вратиш овамо!

И Финкиња диже малу Герду, стави је на ирвасова леђа, а овај пожури најбрже што беше кадар.

— Јао, нисам понела ни чизмице, ни рукавице! — повика мала Герда кад осети љуту студен.

Али ирвас се не усуди да стане, већ настави да жури све док не стиже до великог жбуна с црвеним бобицама. Тамо спусти Герду на снег, пољуби је у уста, а крупне сузе му потекоше низ лице. Онда се окрену и свом снагом потрча натраг. А мала Герда стајаше без чизама и рукавица, сама самцата сред Финмарка, на љутом, ледном мразу.

Потрча напред свом снагом. Одједном налете цео рој снежних пахуљица; али нису падале с неба, јер небо беше потпуно ведро и блештаво од северне светлости; снежне пахуљице летеле су сасвим изнад земље, право на Герду, и што се она више приближаваше, пахуље беху све крупније и крупније. Герда се још сећаше како су јој велике и вештачке изгледале снежне пахуљице онда када их је гледала кроз увеличавајуће стакло, али ове овде бејаху још много веће и страшније; беху то велика, жива створења: то је била предстража снежне краљице!

Имале су најнеобичније облике: једне беху као наказни, велики јежеви, друге као зимски сплетови из којих вире главе, а треће опет као мали дебели медведи најежене длаке, све заслепљујуће беле и све беху живе снежне пахуље.

Герда прочита *Оченаш*, а мраз беше тако јак да виђаше свој сопствени дах који јој попут дима излажаше из уста; тај дах постајаше све гушћи и претвараше се у беле анђелке који би, чим би се дотакли земље, постајали све већи; сви имаху на главама шлемове, а у рукама копља и штитове; бејаше их све више, и кад Герда заврши *Оченаш*, око ње стајаше цео легион; они удараху својим копљима по наказним снежним пахуљама, и ове се распадаху у најситније комадиће, а мала Герда пуна поуздања радосно ступаше напред. Анђели јој миловаху ноге и руке, те тако не осећаше хладноћу. Зато и брзо иђаше напред према двору снежне краљице.

А сада да видимо шта је за то време чинио Кај. Он уопште и не помишљаше на малу Герду, а још мање могаше да наслути да она већ стоји пред двором.

СЕДМА ПРИЧА

*Шта се дешавало у двору снежне краљице
и шта се после догодило*

Зидови двора беху од снежних сметова, а прозори и врата од љутих ветрова. Беше тамо преко сто управо онаквих дворана какве их је створила снежна мећава; највећа се протезаше на више миља, а осветљаваше их сваку јака поларна светлост; беху велике, празне, ледно хладне и блештаве! Ту никада не владаше радост. Никада се ту чак ни медведи не позабавише, не заиграше уз музику буре, која би засвирала тако да би бели медведи заиграли на задњим ногама и показали своју отменост; никад се тамо не сабра друштва на забаву, да се шопа по њушкама и бије по шапама; беле лисице никада ту не оговараху уз чај; пусте, велике и хладне беху дворане снежне краљице. Поларна светлост је пламсала тако равномерно да се могаше оценити када се дизаше највише и када се спушташе најниже.

На средини пусте, бескрајно велике дворане лежало је замрзнуто језеро. Његова ледена кора била је испуцала на хиљаде комада, али сваки комад беше исти као и други, тако да језеро на тај начин представљаше право ремек-дело уметности; на средини тога језера седела је снежна краљица кад би била код куће, и тада би говорила да седи на огледалу разума, и да је то једино и најбоље огледало на свету.

Мали Кај беше потпуно модар од мраза, готово црн, али то уопште не примећиваше јер му је снежна краљица својим пољупцем одузела осетљивост на хладноћу, а његово срце ионако беше само комадић леда. Забављао се скупљајући пљоснате, оштре комаде леда, које слагаше на начин као да се жели од слагалица нешто начинити, баш као што ми слажемо дрвене плочице да бисмо добили фигуре, што се назива кинеском игром. Кај је слагао најразличитије слике, и то се звало ледна игра разума. У његовим очима те слике изгледаху необично лепе и особито важне, а све је то долазило отуда што Кај имађаше комадић стакла у оку. Кај састављаше читаве фигуре које се слагаху у речи, али никад не успе да састави реч коју је највише желео, а та реч беше Вечност. Снежна краљица му је рекла:

— Ако успеш да саставиш ту реч, постаћеш потпуно независан, поклонићу ти цео свет, и пар нових клизаљки као додатак.

Али Кај не успе да састави управо ту реч.

— А ја сада одох далеко, у топле крајеве — рече снежна краљица — хоћу још једном да завириш у оне црне лонце! Имала је на уму планине које бљују, ригају ватру, а зову се Етна и Везув. — Мало ћу их побелити. Заслужују то, а то ће још бити корисно за лимуне и винову лозу!

И снежна краљица оде, а Кај остаде сасвим сам у огромној ледној дворани; посматрао је комаде леда и мислио, мислио, да је у њему нешто заупцкетало; седео је потпуно мирно, и могло је изгледати да се замрзнуо.

И управо тада мала Герда уђе кроз велика врата у двор; баш тада су беснели љути ветрови, али девојка изговори вечерњу молитву и ветрови се умирише као пред почи-нак, а девојчица уђе у велику, пуну, хладну дворану. Угледа Каја, познаде га, баца му се о врат, снажно га загрли и повика:

— Кају, драги, мали Кају! Најзад те нађох!

Али он сеђаше потпуно мирно, укочен и хладан. Тада мала Герда проли вреле сузе које почеше падати на његове груди, продреше све до срца, растопише комадиће леда и расталише мрвицу стакла; Кај је погледа, а она му запева:

*Ружа цвеша, а када њрецвеша,
Чекај њразник Божјега гејшега.*

На то Кај заплака, и стаклени трун му испале из ока; он тада препознаде Герду и радосно повика:

— Герда, драга, мала Герда! Где си била толико дуго? И где сам ја био?

И осврну се око себе.

— Како је овде хладно! Како је пусто и нељудски про-страно!

И чврсто се приви уз Герду, а она се смејаше и плакаше од радости; беше то тако лепо, да чак и комади леда почеше да играју од радости, а када се уморише, полегаше и сложише се управо у она слова о којима говораше снежна краљица да ће Кај, ако их сложи, моћи постати свој господар, а да ће му онда она поклонити цео свет и пар клизаљки.

Герда га пољуби у образе који поруменеше; љубљаше његове очи које заблесташе као и њене; љубљаше му руке и ноге, које постадоше снажне и здраве. Сада је слободно могла да се врати чак и снежна краљица: она ослобађајућа реч беше исписана блештавим комадима леда.

А њих двоје се ухватише за руке и одоше из огромног двора, разговарајући о баки и ружама које цветају високо на крову.

Куд год би прошли, ветрови би легали на починак и појављивало би се сунце. Када стигоше до жбуна с црвеним бобицама, тамо стајаше ирвас и чекаше их; поред њега је стајала ирвасова кошута с пуним вименом, те она девојчицу и дечака напоји топлим млеком и пољуби их у уста.

Потом ирваси понеше Герду и Каја најпре Финкињи, где се огрејаше у топлој соби и добише упутства за повратни пут, а онда Лапонкињи, која им начини нова одећа и припреми им своје санке за пут.

Ирвас и његова кошута испратише их све до граница оне земље; тамо се управо беше почело појављивати прво зеленило. Ту се дечак и девојчица опростише с ирвасима и Лапонкињом.

— Срећан вам пут! — довикнуше им ови што их испраћаху.

Зацвркуташе прве птичице, дрвеће се окити зеленим пупољцима, а из шуме се појави на дивном коњу (кога Герда познаде, јер то беше један од оних што су вукли златну кочију) девојчица са дречеће црвеном капом на глави и с пиштољима за појасом. Беше то мала разбојница, којој беше код куће досадило, па се сад беше упутила на север, а ако јој се ни ту не допадне, окренуће на другу страну. Она одмах познаде Герду и Герда познаде њу. Настаде велика радост.

— Видиш ти луталице! Нашао да тумара по свету! — рече она Кају. — Волела бих знати заслужујеш ли да се због тебе пође на крај света!

Али Герда је помилова по образу и упита за принца и принцезу.

— Отпутовали су у иностранство! — рече разбојница.

— А гавран? — упита мала Герда.

— Гавран је умро! — одговори девојчица. — Пришитољена супруга постала је удовица, сад носи црну врпцу око ноге и жали се на судбину! Али боље испричај како си ти, и како си успела да га нађеш!

Тада Герда и Кај све испричаше.

— Но, сада је и то окончано! — повика мала разбојница, ухвати их обоје за руке и обећа, ако је кадгод пут нанесе преко њихова града, да ће их сигурно посетити; и упути се у далеки свет.

А Кај и Герда ухватише се за руке па кренуше својим путем. Што су даље ишли, све је више освајало прекрасно пролеће, бујало зеленило и све почињало да цвета; на црквама су звонила звона, и деца препознаше високе торњеве свога родног града.

Ступише у град и упутише се улицама, све до бакиних врата, па уз степенице у собу, где све стајаше на истом месту као некада. Исто као некад часовник је говорио своје „тика-така“, а казальке се покретале.

Али, улазећи кроз врата, њих двоје запазише да су већ постали одрасли. Руже над олуком на крову цветале су и завиривале у отворене прозоре, а поред њих стајаху мале дечје клупице.

Кај и Герда седоше свако на своју клупицу и ухватише се за руке. Као ружан сан заборавише хладну, пусту велелепност двора снежне краљице.

Бака сеђаше на јасном сунцу и читаше из Библије: „Не будете ли као деца, нећете ући у царство небеско!“

А Кај и Герда погледаше једно другом у очи, и одједном им постаде јасан смисао старе песме:

Ружа цвекла, а када њрецвекла
Чекај њразник Божјега дейекла.

И тако сеђаху њих двоје, одрасли, а ипак деца, деца у срцима; и беше лето, топло, благословено лето.